

Kozak-Zychman, Wanda / Gauda, Ewa

Materiały antropologiczne z grobów kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej odkrytych na terenie woj. zamojskiego

Archeologia Polski Środkowowschodniej 2, 245-253

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WANDA KOZAK-ZYCHMAN, EWA GAUDA

MATERIAŁY ANTROPOLOGICZNE Z GROBÓW KULTURY WOŁYŃSKO-LUBELSKIEJ CERAMIKI MAŁOWANEJ ODKRYTYCH NA TERENIE WOJ. ZAMOJSKIEGO

Pozyskane w latach 1962-1995 antropologiczne materiały kostne kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej, pochodzą z 19 stanowisk w 11 miejscowościach województwa zamojskiego. Wyeksplorowano je z 43 zespołów grobowych, zawierających pochówki o charakterze szkieletowym, należące do 48 osobników (E. Gauda 1996). W opracowaniu uwzględniono tylko nie opublikowane dotąd materiały antropologiczne z 17 grobów, odkrytych na 7 stanowiskach.

W zestawieniu nie uwzględniono szczątków kostnych z Rogalina 3, grób 1 - niedostępnych w trakcie opracowywania oraz materiałów z 6 grobów odkrytych na stanowisku 26 w Strzyżowie, gdzie prace wykopaliskowe prowadzone są w dalszym ciągu (A. Zakościelna, J. Gurba 1995; 1996).

Pośród 18 osobników wiek i płeć ustalono dla 14 (Tabela 1).

Ze względu na zły stan zachowania większości czaszek możliwe było zdjęcie pomiarów (wg techniki R. Martina 1928) zaledwie w 3 przypadkach (2 czaszek męskich i 1 kobiecej), na podstawie których wyliczono podstawowe wskaźniki kranjologiczne (Tabela 2 i 3).

Stosunkowo dobry stan zachowania pozaczaszkowych części szkieletów pozwolił na wykonanie pomiarów (wg techniki R. Martina), w tym i długościowych kości kończyn, należących do 12 osobników - 5 mężczyzn i 7 kobiet. Przyżyciową wysokość ciała zrekonstruowano metodą K. Pearsona (i dla porównania metodą L. Manouvriera) w 10 przypadkach, w tym dla 4 mężczyzn i 6 kobiet (Tabela 4).

1. Grabowiec, stan. „Góra Zamkowa” (M. Supryn 1972).

Zniszczony grób szkieletowy zawierał pochówek osobnika młodocianego w wieku około 20 lat (*Juvenis*). Czaszka: fragment łuski kości czołowej; uszkodzone obie kości ciemieniowe; zniszczona prawa kość skroniowa; podstawa kości potylicznej z fragmentarycznie zachowaną częścią boczną strony lewej (chrząstkozrost klinowo-potyliczny nie zrosnięty).

2. Gródek nad Bugiem, stan. 1C, „Horodysko” (T. Borodziej, A. Kokowski 1985; A. Kokowski 1986, 1988, 1990; A. Kokowski, A. Zakościelna 1987).

Grób III. Pochówek kobiety, w wieku 25-30 lat (*Adultus*). Zmarła pochowana została na brzuchu, głową na S.

Czaszka prawie kompletna, z zuchwą, pokryta wytrąceniami wapiennymi.

Stan uzębienia:

M ₃ M ₂ M ₁		I ₂	P ₂ M ₁ M ₂ M ₃
M ₃ M ₂ M ₁	C P ₁ P ₂ M ₁ M ₂ .

M₃ w zuchwie lewostronnie nie wyróżniony, po innych brakujących zębach zębodoły otwarte. Powierzchnie koron trzonowców słabo starte.

Szkielet pozaczaszkowy: mostek; oba obojczyki; fragmenty żeber, 5 kręgów szyjnych, 9 piersiowych i 5 lędźwiowych; obie łopatki; obie kości ramienne, łokciowe i promieniowe; kość łódeczkowata, księżycowata, haczykowata i obie kości główkowate nadgarstka; III kość śródreżcza; 3 człony palców ręki; kość krzyżowa oraz obie kości miedniczne. Brak kości kończyn dolnych.

Grób IV. Został w nim pochowany mężczyzna w wieku około 40 lat (*Maturus*).

Czaszka: ułamki kości ciemieniowych; fragmenty łuski kości potylicznej; ząb sieczny o dość wyraźnie starzej koronie. Szew wieńcowy zobliterowany wewnętrznie, szew strzałkowy zasklepiony częściowo zewnętrznie, szew węglowy wolny. Kości czaszki pokryte wytrąceniami wapiennymi.

Szkielet pozaczaszkowy: ułamki żeber; krąg lędźwiowy i fragmenty 8 trzonów innych kręgów (na dwóch z nich zmiany zwyrodnieniowe); fragment łopatki; fragment trzonu mostka; trzon z nasadą dalszą prawej kości ramiennej; trzony z nasadami dalszymi obu kości promieniowych; lewa kość łokciowa; kość główkowata nadgarstka; fragmenty 2 kości śródreżcza; 4 człony palców ręki; niewielki fragment kości krzyżowej; ułamki kości miednicznej; trzony obu kości udowych i fragmenty głowy; trzony z nasadami dalszymi obu kości piszczelowych oraz część nasady bliższej lewej kości piszczelowej; trzony z nasadami dalszymi obu kości strzałkowych; fragmenty obu kości piętowych, obie kości skokowe, łódkowate, klinowate przysrodkowe, pośrednie i boczna oraz kość sześcienna stępu; 4 kości lewego i 2 prawego śródstopia, 5 członów palców stopy. Wśród szczątków mężczyzny obecny był fragment kości ramiennej noworodka lub niemowlęcia, lewa kość łokciowa innego osobnika dorosłego oraz fragmenty kości zwierzęcych.

Grób V. Zawierał pochówek kobiety w wieku około 30 lat (*Adultus*). Zmarła leżała w pozycji skurczonej na lewym boku, z głową na S.

Czaszka zniszczona i niekompletna, pokryta wytrąceniami wapiennymi. Zachowały się: prawa połowa zu-

chwy z zębodołami od I_1 strony lewej do M_2 prawej - obecne P_1 , M_1 , M_2 (po brakujących zębach zębodoły otwarte). Powierzchnie koron M_1 wyraźnie starte, M_2 słabo.

Szkielet pozaczaszkowy: ułamki żeber; fragment kręgu szczytowego, krąg obrotowy, 5 kręgów piersiowych i ułamki łuków 3 innych, 4 kręgi lędźwiowe; oba obojczyki (w prawym zniszczony koniec barkowy); uszkodzona lewa łopatka; trzon mostka; obie kości ramienne i łokciowe (w prawej zniszczona nasada dalsza); uszkodzone obie kości promieniowe; kość łódeczkowata, haczykowata i główkowata nadgarstka; V kość śródreńcza; kość krzyżowa; obie kości miedniczne (lewa we fragmentach); obie kości udowe, piszczelowe i strzałkowe; komplet kości stępu i śródstopia prawej i lewej stopy. Poza tym obecne były 3 kości zwierzęce.

Grób VII. Zawierał pochówek osobnika dorosłego, prawdopodobnie mężczyzny, złożonego w pozycji skurczonej na lewym boku, głową na S.

Kości czaszki brak.

Szkielet pozaczaszkowy: ułamki obu kości udowych; uszkodzona rzepka; fragmenty kości piszczelowych; lewa kość piętowa. Wśród szczątków obecna była kość zwierzęca i muszelka.

Grób VIII (164). Pochówek kilkumiesięcznego dziecka (*Infans I*), złożonego w pozycji skurczonej, głową na S. Zachowały się jedynie nieliczne fragmenty szkieletu, w tym kości kończyn.

3. Janki Dolne, stan. 12/59 (A. Zakościelna, J. Gurba 1996).

Grób 1. Zawierał pochówek mężczyzny zmarłego w wieku około 30 lat (*Adultus*), złożonego w pozycji skurczonej na prawym boku, głową na S.

Czaszka zniszczona, we fragmentach. Zachowały się m.in.: uszkodzona kość czołowa; uszkodzona lewa kość ciemieniowa oraz ułamki prawej; fragment prawego skrzydła większego kości klinowej; zniszczona lewa kość skroniowa; fragment szczęki górnej strony prawej z uzębieniem od I_1 do M_2 ; część trzonu żuchwy z zębodołami od I_1 strony lewej do M_2 prawej (w zębodołach obecne $C - M_2$) oraz wyrostek kłykciowy lewej gałęzi żuchwy; kieł, ząb przedtrzonowy i 3 trzonowe - luzem. Powierzchnie koron zębów trzonowych słabo starte.

Szkielet pozaczaszkowy: ułamki trzonów i łuków kręgowych, w tym 4 lędźwiowych i piersiowego; uszkodzona głowa kości ramiennej; kość wielokątna mniejsza prawego nadgarstka; I kość prawego śródreńcza; 6 członów palców ręki; uszkodzone obie kości miedniczne i podstawa kości krzyżowej; fragmentarycznie zachowane obie kości udowe; obie rzepki; nasada bliższa z częścią trzonu prawej i lewej kości piszczelowej; fragmenty trzonów obu kości strzałkowych oraz część nasady górnej lewej kości; fragment członu palca stopy. Wśród opisanych szczątków znajdowały się nieliczne ułamki kości zwierzęcych.

4. Łuszków-Komora, stan. 6 (A. Kokowski 1984; A. Kokowski, W. Koman 1984).

Grób I. Zawierał pochówek dziecka w wieku 12-14 lat (*Infans II*). Zostało ono złożone w pozycji skurczonej, na lewym boku, z głową na N-W.

Czaszka: fragmenty szczęki górnej strony prawej z zębodołami od I_1 do P_2 - obecny P_2 oraz ułamek strony lewej z zębodołami od I_1 do P_2 ; uszkodzona żuchwa - w zębodołach obecne obustronne P_2 , M_1 , M_2 ; luzem - ząb sieczny i 2 zęby przedtrzonowe.

Szkielet pozaczaszkowy: oba obojczyki; 7 trzonów kręgowych; nasada dalsza z częścią trzonu lewej kości ramiennej i nasada bliższa z częścią trzonu prawej; dwa segmenty kości krzyżowej; fragmenty obu kości miednicznych; uszkodzone obie kości udowe; nasada dalsza z częścią trzonu prawej i lewej kości piszczelowej; nasada dalsza prawej kości strzałkowej; II kość lewego śródstopia.

Grób II. Zawierał pochówek dorosłej kobiety (*Adultus*), złożonej w pozycji skurczonej na lewym boku, głową na N.

Czaszka: fragmenty kości czołowej; lewa kość jarzmowa; fragmenty kości klinowej; ułamki kości ciemieniowych; fragmentarycznie zachowane obie kości skroniowe; fragment łuski kości potylicznej oraz ułamek części bocznej strony lewej; ułamek trzonu szczęki górnej strony prawej z zębodołami od I_1 do P_2 i strony lewej z zębodołami od I_1 do M_3 - w zębodołach obecne P_2 , M_1 , M_2 , M_3 ; uszkodzona lewa gałąź żuchwy; ząb przedtrzonowy i 4 trzonowe luzem. Powierzchnie koron zębów trzonowych starte w stopniu miernym.

Szkielet pozaczaszkowy: 2 kręgi szyjne; nieliczne ułamki żeber; kąt boczny lewej łopatki; nasada bliższa z częścią trzonu prawej kości ramiennej i nasada dalsza z częścią trzonu lewej; uszkodzone obie kości łokciowe; nasada dalsza z częścią trzonu prawej kości promieniowej i trzon lewej; kość księżycowata, wielokątna mniejsza, główkowata i haczykowata prawego nadgarstka; I, II, III, IV kość śródreńcza; 3 człony palców ręki; ułamki kości miednicznej prawej; uszkodzone obie kości udowe; lewa rzepka, nasada dalsza z częścią trzonu prawej i lewej kości piszczelowej; trzony obu kości strzałkowych; obie kości skokowe i kość łódkowata prawej stopy.

5. Nieledeu (A. Kutylowski 1970a; I., A. Kutylowski 1970a).

Grób 7. Zawierał szczątki dwóch osobników, kobiety w wieku 20-25 lat (*Adultus*) i małego dziecka (*Infans I*). Zmarła została pochowana prawdopodobnie z rękami zgiętymi w łokciach i podkurczonymi nogami, głową na S-W. Z kości należących do kobiety zachowały się nieliczne fragmenty czaszki i prawie kompletny szkielet pozaczaszkowy.

Czaszka: prawa kość jarzmowa; fragment kości ciemieniowej; uszkodzone obie kości skroniowe; część

łuski kości potylicznej z zachowaną wyniosłością krzyżową.

Szkielet pozaczaszkowy: komplet żeber strony prawej i lewej (we fragmentach); część rękojeści mostka; 7 kręgów szyjnych (pierwszy krąg szyjny zasymilowany z częścią boczną kości potylicznej), 12 kręgów piersiowych i 5 lędźwiowych; uszkodzone oba obojczyki; fragmenty obu łopatek; obie kości ramienne i promieniowe; uszkodzone obie kości łokciowe; kość łódeczkowata, główkowata i księżycowata prawego nadgarstka oraz łódeczkowata lewego; uszkodzone obie kości miedniczne; kość krzyżowa; obie kości udowe - zniszczone nasady dalsze; prawa rzepekka; obie kości piszczelowe - prawa zniszczona; obie kości strzałkowe - lewa uszkodzona; lewa kość piętowa, III, IV, V kość prawego śródstopia.

Szczątki dziecka reprezentował jedynie fragment piramidy kości skroniowej.

6. Rogalin, stan. 3/49 (J. Buszewicz 1992).

Grób 5. Zawierał pochówek mężczyzny zmarłego w wieku 30-35 lat (*Maturus*), spoczywającego w pozycji nieco skurczonej, najprawdopodobniej na prawym boku, głową na S.

Czaszka bez żuchwy, z zaznaczoną lekką deformacją pośmiertną. Szwy wolne. Uszkodzony prawy i lewy oczodół oraz obie kości jarzmowe. Zniszczona łuska lewej kości skroniowej i oba wyrostki jarzmowe. Prawostronnie uszkodzony trzon szczęki górnej. Brak przegrody nosa i obu małżowin nosowych dolnych. Wyłamana podstawa czaszki. Kość klinowa we fragmentach.

W szczęce górnej prawostronnie obecne C - M_2 , lewostronnie C - P_2 . Po brakujących zębach zębodoły otwarte. Powierzchnia M_2 wyraźnie starta, M_1 - w stopniu miernym.

Szkielet pozaczaszkowy: kilkadziesiąt wycinków żeber; 7 kręgów szyjnych; 12 piersiowych (na trzonach kręgowych zmiany zwyrodnieniowe - osteofity); fragmentarycznie zachowane obie łopatki; obie kości ramienne - prawa uszkodzona; uszkodzona prawa kość łokciowa; prawa kość promieniowa - nasady zniszczone; oba obojczyki (w lewym zmiany zwyrodnieniowe przy końcu mostkowym); kość główkowata i haczykowata prawego nadgarstka; prawa kość strzałkowa; uszkodzone obie rzepekki; obie kości skokowe; kość łódkowata prawego i lewego stępu; kość klinowata pośrednia i przyśrodkowa; prawa kość piętowa; komplet kości prawego śródstopia. Wśród opisanych szczątków obecne były: krąg szczytowy i obrotowy oraz 2 trzony kręgów piersiowych innego osobnika dorosłego.

7. Strzyżów, stan. 2A (L. Gajewski, J. Gurba 1960; J. Gurba 1964; A. Kutylowski 1965; J. Gurba, A. Kutylowski 1970).

Grób 1. Szczątki kostne należały najprawdopodobniej do kobiety w wieku 40-50 lat (*Maturus*). Zmarła została pochowana na lewym boku, z rękami ugiętymi w łokciach i podgiętymi nogami, głową na S.

Czaszka: trzon kości klinowej zespolony z podstawą kości potylicznej; fragmentarycznie zachowana kość czołowa; kilka ułamków kości ciemieniowych; łuska kości potylicznej; uszkodzona prawa kość skroniowa; fragmenty trzonów szczęki górnej strony lewej i prawej, prawostronnie zachowane zębodoły od I_1 do P_2 , lewostronnie od I_1 do M_1 (zębów brak); uszkodzona żuchwa z otwartymi zębodołami od I_1 do M_2 strony prawej, od I_1 do M_2 lewej (zębów brak). Zachowany odcinek szwu wieńcowego (C3) całkowicie zobliterowany.

Szkielet pozaczaszkowy: kilkadziesiąt wycinków żeber; 4 kręgi szyjne, 8 piersiowych i 4 lędźwiowe; oba obojczyki; część trzonu mostka; fragmenty obu łopatek; obie kości ramienne, obie kości łokciowe (prawa uszkodzona); kość haczykowata prawego nadgarstka; człon palca ręki; obie kości promieniowe (prawa uszkodzona); kość krzyżowa; uszkodzone obie kości miedniczne; obie kości udowe; trzony obu kości strzałkowych; uszkodzone obie kości piszczelowe; kość piętowa, skokowa, łódkowata, sześcienna, klinowata boczna prawego i lewego stępu oraz klinowata pośrednia prawego i klinowata przyśrodkowa lewego; komplet kości prawego i lewego śródstopia; I człon palca prawej stopy. Wśród szczątków kostnych należących do mężczyzny obecne były 2 kości zwierzęce.

Grób 2. Zawierał szczątki kostne należące do osobnika dorosłego, prawdopodobnie kobiety. Spoczywała ona na prawym boku z nogami ugiętymi w kolanach, głową na S-E.

Czaszka: uszkodzone obie kości skroniowe oraz fragment łuski kości potylicznej.

Szkielet pozaczaszkowy: liczne wycinki żeber; rękojeść mostka; krąg szyjny, 5 piersiowych i 2 lędźwiowe; fragment lewego obojczyka; uszkodzone obie łopatki; lewa kość ramienna; obie kości promieniowe; obie kości łokciowe (prawa uszkodzona); kość łódeczkowata i haczykowata prawego nadgarstka oraz haczykowata lewego; komplet kości lewego śródręcza i I, II, III kość prawego; 7 członów palców ręki; uszkodzone obie kości miedniczne; obie kości udowe i piszczelowe; trzon z nasadą dalszą lewej kości strzałkowej i trzon z nasadą bliższą prawej kości strzałkowej; obie kości piętowe, lewa kość skokowa, obie kości łódkowate, kość klinowata przyśrodkowa prawego stępu, klinowata boczna i sześcienna lewego stępu; komplet kości lewego śródstopia; I kość prawego śródstopia; 3 człony palców stopy.

Grób 3. Pochówek dorosłego mężczyzny. Zmarłego złożono w pozycji skurczonej, na prawym boku z głową skierowaną na S-E.

Czaszka: uszkodzona prawa kość skroniowa oraz fragmentarycznie zachowana kość czołowa.

Szkielet pozaczaszkowy: kilkanaście wycinków żeber; 1 krąg szyjny, 3 piersiowe, 4 lędźwiowe oraz 4 trzony innych kręgów; fragment lewego obojczyka; uszkodzone obie kości ramienne, łokciowe i lewa promieniowa; III kość lewego śródręcza; 2 człony palców

ręki; uszkodzona kość krzyżowa; zniszczone obie kości miedniczne; obie kości udowe (prawa uszkodzona); obie rzepki; obie kości piszczelowe; uszkodzone obie kości strzałkowe; obie kości piętowe, kość klinowata przyśrodkowa prawego stępu i sześcienna lewego, I, II kość prawego śródstopia oraz III, IV, V lewego. Oprócz opisanych szczątków obecna była kość zwierzęca.

Grób 5. Zawierał pochówek prawdopodobnie mężczyzny, zmarłego w wieku 35-40 lat (*Maturus*). Został on pochowany w pozycji skurczonej, na lewym boku, głową na S-E.

Czaszka zachowana wraz z żuchwą. Brak m. in.: kości nosowych, łzowych, kości klinowej i lewej kości jarzmowej. Uszkodzona także szczęka górna.

Stan uzębienia:

M ₃ M ₂ M ₁ P ₂ P ₁ C C P ₁ P ₂ M ₁ M ₂ M ₃
M ₃ M ₂ M ₁ P ₂ P ₁ P ₂ M ₁ . . .

Powierzchnie koron zębów, poza M₃ dość wyraźnie starte. Po brakujących zębach zębodoły otwarte.

Szkielet pozaczaszkowy: kilkanaście wycinków żeber; 5 kręgów szyjnych, 7 piersiowych i 5 lędźwiowych; uszkodzone oba obojczyki i mostek; uszkodzona lewa łopatka i fragment prawej; lewa kość ramienna; obie kości łokciowe (prawa we fragmentach); obie kości promieniowe; komplet kości prawego śródreźca; 2 człony palców ręki; uszkodzona kość krzyżowa; zniszczona lewa kość miedniczna; obie kości udowe (prawa niekompletna); prawa kość piszczelowa; obie kości strzałkowe (lewa fragmentarycznie zachowana); prawa kość piętowa. Wśród wyżej opisanych szczątków kostnych obecne były zniszczone obie kości udowe należące niewąt-

pliwie do innego osobnika oraz kilka kości zwierzęcych, w tym 2 fragmenty poroża (?).

Grób 6. Pochowano w nim osobnika dorosłego, prawdopodobnie kobietę. Zmarła leżała na lewym boku z podgiętymi nogami, głową na S-E.

Zachował się jedynie niekompletny szkielet pozaczaszkowy, a w tym: obie kości ramienne; obie kości piszczelowe (lewa zniszczona); uszkodzona prawa kość strzałkowa (poniżej nasady bliższej narośl patologiczna); obie kości skokowe.

Grób 7. Zawierał szczątki kostne należące najprawdopodobniej do mężczyzny. Wiek zmarłego oceniono na 40-50 lat (*Maturus*).

Czaszka z żuchwą, zniszczona i niekompletna. Uszkodzone m.in.: obie kości ciemieniowe, prawa kość skroniowa i potyliczna. Zachowane odcinki szwu strzałkowego częściowo zobliterowane. Żuchwa zniszczona. Pozostał fragment trzonu z zębodołami I₁ strony prawej oraz I₁-M₁ strony lewej - w zębodołach obecne P₁, P₂, M₁ oraz korzenie I₁, I₂, C strony lewej. Zębodoły M₂, M₃ zasklepione.

Szkielet pozaczaszkowy: nieliczne wycinki żeber; krąg szyjny i 3 lędźwiowe; zniszczone obie kości ramienne; obie kości łokciowe (lewa zniszczona); IV i V kość prawego śródreźca oraz III lewego; uszkodzone obie kości miedniczne; obie kości udowe; obie kości piszczelowe (prawa zniszczona); obie kości strzałkowe (prawa zniszczona); obie kości skokowe; II, III, IV kość lewego śródstopia i II prawego. Wśród opisanych szczątków kostnych obecna była nasada dalsza lewej kości promieniowej należąca do innego osobnika dorosłego oraz kilka ułamków kości zwierzęcych.

Opracowane materiały antropologiczne stanowią wartościowe uzupełnienie dotychczasowych zbiorów, będących głównym źródłem badań nad ludnością KW-LCM.

LITERATURA:

Borodziej T., Kokowski A.
1985 Gródek nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie, Spr. UMCS, s. 14-18.	Gurba J., Kutyłowski A.
1970 Sépulture á inhumation No 3, 4, 5, Strzyżów 2A, distr. de Hrubieszów, Inv. Arch., Fasc. pl. 151-153.
Buszewicz J.
1992 Rogalin, stanowisko 3/49, Spr. Zam., s. 5-8.	Kokowski A.
1984 Łuszków, gm. Horodło, woj. zamojskie, Inf. Arch., s. 28.
Gajewski L., Gurba J.
1960 Sprawozdanie z prac ratowniczo-badawczych prowadzonych w 1985 r. w Strzyżowie, pow. Hrubieszów, Spr. Arch., t. 10, s. 97-109.	1986 Wielokulturowe stanowisko 1C w Gródku nad Bugiem, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie, Spr. UMCS, s. 24-27.
Gauda E.
1996 <i>Obrządek pogrzebowy ludności kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na Lubelszczyźnie</i> , mps mgr Lublin.	1988 Piąty sezon badań południowej części stanowiska 1C w Gródku nad Bugiem, woj. zamojskie, Spr. UMCS, s. 13-17.
Gurba J.
1964 Wyniki prac archeologicznych 1962 r. w Strzyżowie, pow. Hrubieszów, WA, t. 16, s. 56-58.	1990 Szósty sezon badań w południowej części stanowiska 1C w Gródku nad Bugiem, woj. zamojskie, Spr. UMCS, s. 30-34.

- Kokowski A., Koman W.
1984 Badania ratownicze na terenie gmin Hrubieszów i Horodło, woj. zamojskie, Spr. UMCS, s. 17-19.
- Kokowski A., Zakościelna A.
1987 Grób kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej z Gródka nad Bugiem, stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie, Spr. Arch., t. 39, s. 59-67.
- Kutyłowski I., A.
1970a Materiały kultury wstęgowej ceramiki malowanej i kultury strzyżowskiej w miejscowości Nieledeu, pow. Hrubieszów, WA, t. 35, z. 3, s. 327-339.
- Kutyłowski A.
1965 *Cmentarzysko kultury wstęgowej ceramiki malowanej w Strzyżowie, pow. Hrubieszów*, mps mgr Lublin.
- 1970a Sépulture á inhumation No 7, Nieledeu, distr. de Hrubieszów, Inv. Arch., Fasc. 25, pl. 154.
- Martin R.
1928 *Lehrbuch der Anthropologie*, Jena.
- Supryn M.
1972 Grabowiec, Inf. Arch., s. 170-171.
- Zakościelna A., Gurba J.
1995 Badania cmentarzysk kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na Grzędzie Horodelskiej, Spr. UMCS, s. 3-7.
- 1996 Badania cmentarzysk kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na Grzędzie Horodelskiej, APŚ, t. 1, s. 9-17.

WANDA KOZAK-ZYCHMAN, EWA GAUDA

ANTHROPOLOGICAL MATERIALS FROM THE GRAVES OF THE VOLHYNIAN-LUBLIN PAINTED POTTERY CULTURE DISCOVERED IN THE TERRITORY OF THE ZAMOŚĆ VOIVODSHIP

The work includes so far unpublished anthropological materials from 17 graves uncovered in the years 1962-1995 at 7 sites within the Zamość voivodship (Tab. 1). The age was determined for 14 out of 18 individuals: 2 Infans I, 1 Infans II, 1 Iuvenis, 5 Adultus and 5 Maturus. Among the 14 dead with determined sex there were 7 males (Tab. 1).

Due to the bad condition of the majority of the skulls, only in the case of three was the measurement (after R. Martin's method) possible - 2 male skulls and one female - on the basis of which the basic craniological indices were calculated (Tab. 2 and 3). One of the men had a long cranium (65,5?), low eye sockets (73,3) and a broad nose (55,5), the second had a medium long cranium (72,2?). The skull of the woman was medium long (76,1?) with a broad face (44,3?), high eye sockets (85,3?) and a broad nose (53,3?).

The relatively well preserved post-cranial skeleton parts allowed for taking dimensions (after R. Martin's method),

including the measurement of the length of the limbs, of 12 individuals, that is, 5 men and 7 women. The body height, at death, was reconstructed after K. Pearson's method (as well as, for comparison, after L. Manouvrier's method) for 10 individuals, that is, 4 men and 6 women. The body height for men (after K. Pearson's method) oscillated between 155,0 and 166,3 cm, while for women it varied between 141,9 and 158,2 cm (Tab. 4).

Pathological changes and growth disturbances: Nieledeu, grave No 7 - the atlas assimilated to the side of the occipital bone; Gródek 1C, grave No IV - degenerative changes in the vertebral shafts; Rogalin 3/49, grave No 5 - osteophytes on the vertebral shafts as well as degenerative changes at the sternum end of the left clavicle; Strzyżów 2A, grave No 6 - pathological growth below the inside of the fibula base.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie

Tab. 1. Określenia wieku i płci osobników

Lp.	Miejscowość	Stanowisko	Nr grobu	Płeć	Wiek	Kategoria wieku (wg R. Martina)
1.	Grabowiec	"Góra Zamkowa"	?	?	ok. 20 lat	Iuvenis
2.	Gródek	1C "Horodysko"	III	K	25-30 lat	Adultus
			IV	M	ok. 40 lat	Maturus
			V	K	ok. 30 lat	Adultus
			VII	M?	os. dorosły	?
			VIII	?	?	Infans I
3.	Janki Dolne	12/59	1	M	ok. 30 lat	Adultus
4.	Łuszków-Komora	6	I	?	12-14 lat	Infans II
			II	K	?	Adultus
5.	Niele dew	?	7	K	20-25 lat	Adultus
				?	dziecko	Infans I
6.	Rogalin	3	5	M	30-35 lat	Maturus
7.	Strzyżów	2A	1	K?	40-50 lat	Maturus
			2	K?	os. dorosły	?
			3	M	os. dorosły	?
			5	M?	35-40 lat	Maturus
			6	K?	os. dorosły	?
			7	M?	40-50 lat	Maturus

Tab. 2. Wartości pomiarów kraniologicznych

Lp.	Miejscowość Stanowisko	Nr grobu	Pomiary (nr wg R. Martina)												
			1	8	9	17	45	46	47	48	51	52	54	55	
		g-op	eu-eu	ft-ft	ba-b	zy-zy	zn-zn	n-gn	n-pr	mf-ek	w.ocz.	sz.a.p.	n-ns		
Mężczyźni															
1.	Rogalin 3	5	203?	133?	101	156?	-	98?	-	58	45	33	25	45	
2.	Strzyżów 2A	5	185?	143?	90?	-	-	-	-	-	-	31?	28?	-	
Kobiety															
1.	Gródek 1C	III	197?	150	99	136?	133?	95	103	59	41	35	24?	45	

Tab. 3. Wartości wskaźników kraniologicznych

Lp.	Miejscowość Stanowisko	Nr grobu	Wskaźniki										
			Szer.-dł.	Wys.-dł.	Wys.-szer.	Czoł.-szer.	Twarzy	Górno-twarz.	Nosa	Oczodołów	Jarzm.-ciemien.	Szczęk.	Wys. śred. Kości
			8:1	17:1	17:8	9:8	47:45	48:45	54:55	52:51	45:8	48:46	2(17):(1+8)
Mężczyźni													
1.	Rogalin 3	5	65,5?	76,8?	117,3?	75,9?	-	-	55,5	73,3	-	59,1	92,0
2.	Strzyżów 2A	5	77,2?	-	-	62,9?	-	-	-	-	-	-	-
Kobiety													
1.	Gródek 1C	III	76,1?	69,0?	90,6?	66,0	77,4?	44,3?	53,3?	85,3?	88,6?	62,1	78,0

cd. Tab. 4.

Lp.	Miejscowość Stanowisko	Nr grobu	Pomiary (nr wg R. Martina)												Wys. ciała		
			Tibia						Fibula						wg L. Manouvriera	wg K. Pearsona	
			M-1a		M-1		M-10b		M-1		M-4a						
			P	L	P	L	P	L	P	L	P	L	P	L			
Mężczyźni																	
1.	Gródek 1C	IV	-	-	-	-	72	72	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	Rogalin 5	5	-	-	-	-	-	-	313?	-	-	-	-	-	153,0	-	155,0
3.	Strzyżów 2A	3	382	383	377	379	82	82	-	-	39	-	-	165,1	-	-	166,3
		5	373	-	369	-	75	-	362	-	34	34	34	166,4	-	-	166,3
		7	-	353	-	348	74	72	-	346	40	41	163,0	-	-	-	162,1
Kobiety																	
1.	Gródek 1C	III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	143,5	-	141,9
		V	344	-	336	-	76	-	328	325	32	32	32	155,1	-	-	154,9
2.	Łuszków-Komora 6	I	-	-	-	-	65	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Nieledew	7	290?	298	281	282	78	80	286	-	31	31	31	140,0	-	-	143,6
4.	Strzyżów 2A	1	-	369?	-	-	-	80?	-	-	36	-	-	158,8	-	-	157,6
		2	360	365	356	361	-	-	-	-	-	-	-	159,0	-	-	158,2
		6	352	-	347	-	75	74	-	-	-	-	-	159,0	-	-	158,2